

КУЛЬТУРОЛОГІЯ. МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

*Збереження та популяризація спадщини Лесі Українки
як постаті національної пам'яті українців*

УДК 7.04:2-135:82-343

МІФІЧНИЙ ПЕРСОНАЖ У ЧАС ЕКРАННОЇ КУЛЬТУРИ

Надія Бабій,

*кандидатка мистецтвознавства, доцентка кафедри дизайну і
теорії мистецтва Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника
(м. Івано-Франківськ, Україна)*

Розкриваються прийоми використання міфічних персонажів драми-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня» в іконографії кінця ХХ – другої декади ХХІ ст. Окреслено концептуальні способи демонстрації міфічних персонажів у аналогових та цифрових технологічних підходах. Доведено, що зміна естетичної парадигми сучасності активно впливає на модель міфу, наслідком чого є трансформація персонажу. Сучасні культурні проекти відзначаються транснаціональністю, спрямовані на встановлення втрачених зв'язків між культурами та поколіннями.

Ключові слова. *Міф, художній образ, трансформація, візуальна культура*

The methods of using the mythical characters of Lesya Ukrainka's drama extravaganza «Forest Song» in the iconography of the end of the XX - second decade of the XXI century are revealed. Conceptual ways of demonstration of mythical characters in analog and digital technological approaches are outlined. It is proved that the change of the aesthetic paradigm of modernity actively influences on the model of myth, the consequence of which is the transformation of the character. Modern cultural projects are marked by transnationality, aimed at establishing lost ties between cultures and generations.

Keywords. *Myth, artistic image, transformation, visual culture.*

Поняття про міф співвідноситься з пам'яттю, уявленнями, вікопомною праосновою нереального, умовного, фантастичного світосприйняття, закріпленого в системі образів та сюжетів. Міфічні персонажі відображаються вербальними та

невербальними способами, в тому числі, через візуальні практики кожного з естетичних періодів. Особливістю міфічних персонажів є їхня збереженість та функціонування в різних культурних формаціях одночасно: частина традиційних уявлень відходить, однак не зникає повністю, а трансформована через нові значення, образність, відроджується у наступних епохах.

Умовна усталеність певних характеристик, передана переважно текстами, забезпечує пізнаваність персонажу. Використання базових форм, в кожен з естетичних періодів має особливості. З найважливіших – процеси авторської інтерпретації та адаптації образу, описаного в сюжеті, до конкретних синхронно-діахронних характеристик культурно-історичної епохи. Незмінні компоненти залишаються сталими, однак вплив часових та просторових трансформацій вносить зміни до контексту сприйняття персонажу. Тому важливо відслідковувати побутування міфологічного персонажу поза традиційним сюжетом, з метою узагальнення теоретичних аспектів інтерпретації та трансформації образу.

Вітчизняна культура зазнала значних колізій впродовж останніх тридцяти років, змінивши естетичну формацію з традиційної індустріальної через ігрову модель постмодерного скепсису на гіпермодерну. Вказані трансформації рефлексували в усіх сферах, в тому числі заторкнули й найусталеніші константи, пов'язані з розумінням «свого». «Своє», зосереджене в національних традиціях, міфотворчості, уповільнило рефлексивність, втратило здатність відтворення наприкінці ХХ ст., натомість «запозичене», «чуже» призвело до появи нових імпульсів. «Запозичення завжди ускладнене трансформацією, адже воно потрапляє в сферу впливу, викликану сприйняттям іншого культурного середовища» (Логвиненко, 54).

Проаналізуємо образи персонажів «Лісової пісні», відтворені через ілюстрацію та анімацію різних років ХХ – початку ХХІ ст. Одні з найстарших відомих ілюстрацій належать поколінню модерністів. Учениця Софії Налепинської-Бойчук, Олена Сахновська (1902-1958) відома у 1930-х роках ілюструванням творів Гоголя «Вій», «Ніч напроти Різдва», «Ревізор» та Лесі Українки «Лісова пісня». Ілюстрації відображають традиції української гравюри ХVІ – ХVІІІ ст. – тонкощі деревориту майстерно підкреслюють динаміку композицій. Образи персонажів тілесні, доволі реалістичні, зберігають гуманістичну антропоморфність.

Михайло Дерегус (1904-1997). Графік і живописець. У 1923-1930 роках навчався у Харківському художньому інституті,

відомий як автор політичних плакатів 1930-х років. Створив 2 серії офортів до драми-феєрії «Лісова пісня»: перша серія – 1950-1958 рр. друга – 1977 р. В образі Мавки 1950-го року відчутна модерністична манера: докладно опрацьовуючи деталі одягу персонажу, автор тонко включає складний виверт фігури у пейзаж, надаючи зображенню трав та квітів динамічних розворотів, властивих для цього декоративного періоду. Однак у гравюрах 1977-го акцент робиться лише на портреті персонажа, особливості вбрання та фігура списуються із тлом.

1970-ті роки відзначаються цікавою неготичною трансформацією образів – фігури витягнуті та статичні, у пейзажі переважає вертикалізм. Таку манеру демонструють естампи Н. Лопухової (1970) та М. Старовойта (1971). Чуттєвість тіла заміщена містицизмом середовища. Роботи М. Старовойта тяжіють до образності німого кінематографа, Лопухової – символізму прерафаелітів.

Виділимо анімаційний фільм Алли Грачової (студія Укранімафільм, 1976). Попри орієнтацію на дитячу аудиторію, мультфільм відзначається чітким еротичним підтекстом. Мавка розкута. У анімації докладно промальовані сцени, що свідчать про недвозначну мову тіла персонажів. Карнавальна грайливість сюжету пов'язана з перетіканням вірувань між язичтвом, християнством та декларованим атеїзмом, що висміював усяку релігію. «Грачова ідеологічно працює з елементами модного на той час хардрок, який в СРСР миттєво пов'язували зі сатанізмом та іншими нехорошими збоченнями. Усі з'яви Того, що в скалі сидить (як найбільше втілення усього темного) супроводжує дідоршн у лісі. Чортовиння з таким натхненням ганяє Лукаша, що увесь їхній легіон у певний момент концентрації на екрані мусив би стати обов'язково обкладинкою якогось альбому блек чи дез-металу» (Ковальчук).

Ілюстрації Софії Караффи-Корбут створені 1996; книга вийшла у видавництві отців-Василіян «Місіонер» у Львові у 2000-му році. Персонажі, попри витягнуті статури прорисовані досить умовно. Акценти на тонких рисах обличчя та великих мигдалевих очах, що робить зображення подібними на японське аніме. Одночасно символізм поз персонажів, прорисовані тонкі пальці рук, ступні, пишний одяг, волосся та прикраси на головах уподібнюють їх до ілюстрацій індуїського епосу.

Художниця Тетяна Павлик (1965 р. н.) зверталась до тематики «Лісової пісні» ще в часі навчання у ЛПІ. Дипломна робота переросла у видання «Хвилі моєї туги» (1990); пізніше

проект акварельних творів «Купальські чари» (1997). Перша робота акцентована на відтворенні духовної аури лірики Лесі Українки – персонажі умовні, розміщені на середньому та дальньому планах, вбрання має символічний характер, без промальованих деталей. Персонажі мають лише духовну складову та позбавлені тілесності. Натомість серія творчих акварелей розкриває суть Мавки чуттєвої. Художниця персоналізує себе через Мавку, зображення набуває не лише портретної схожості, а й тілесності, еротизм відображений через містичну купальську обрядовість.

XXI сторіччя позначене рядом новітніх проєктів. Видавництво «Основи» залучає молоду художницю Поліну Дорошенко до оформлення «Лісової пісні». Книга орієнтована на дитячу аудиторію, ілюстрації умовні, фантазійні, використані комбінаторні властивості цифрових стилів: флет, скетч, колаж, інфографіка. Олександра Болотова створила колекцію ілюстрацій, послуговуючись стилюстикою олівцевого скетчингу (2018). Ілюстрації загалом статичні, однак акцентують на відтворенні емоцій, а не тілесних принад персонажів. Книга для дорослої інтелектуальної аудиторії, яка шукає у «Лісовій пісні» не побутових сцен, а нових психологічних та символічних змістів.

Велике зацікавлення викликає презентація анімаційного повнометражного фільму «Мавка» - робота розпочата українською студією Animagrad, що входить до складу Film.UA Group, у 2015 році. Автори прагнуть популяризувати національну культуру через залучення універсальних змістів глобалізованого світу. Образ Мавки адаптований до діснеєвських героїнь: Рапунцель, Білосніжки, Аврори, Бель. Попри те, що фільм ще не вийшов на екрани, відзначаємо зацікавлення бізнесу цим проєктом. Комерційні компанії вже використовують образ героїні та інших персонажів цієї історії у розкрутці своїх брендів: кондитерські вироби, біжутерія, оформлення інтер'єрів мережевих крамниць, косметичні засоби, адаптація телевізійних шоу.

Інший рівень занурення у віртуальну реальність демонструє проєкт «TheForestSong» – пригодницька гра від першої особи (Colabee Studios, Київ-Сіетл). Події відбуваються в невеликому селі, розташованому посеред поліського лісу. Ключова ідея – стосунки людства із природою, навчитися задовольняти свої потреби, одночасно поважаючи духів. Персонаж має вирішувати завдання, створені за принципом часових петель. З допомогою чарівної флейти він може відкривати образи минулого. Це даватиме змогу передбачати майбутнє та змінювати світ. Особливістю цього проєкту є

зовсім нове бачення персонажа: міфічні істоти не мають антропоморфних форм, вони більш анімалістичні, дивакуваті, у них немає прямого єднання з природою, як бачимо це в попередніх ілюстраціях. Вони більш схожі на химерних духів.

Висновки. Іконографія міфічних персонажів, пов'язаних з драмою-феєрією «Лісова пісня» демонструє широкий спектр естетизованої, рефлексивної роботи митців із текстом та контекстом творів, для яких характерна більша чи менша міра осучаснення зображення в ілюстрації; відтворення глибинних психологічних, синкретичних якостей у позаілюстративній подачі; збагачення конкретно-історичних образів універсальними смислами та аналогіями.

Література

1. Логвиненко, Ю. Трансформація античних міфів у творчості поетів-постмодерністів. Слово і Час. №6. С. 54-60.

2. Ковальчук, О. Мавка І. Лісова пісня (1976). Еротично-сотеціологічна анімація душі за мотивами драми-феєрії Лесі Українки. Відтворено з: <https://varianty.lviv.ua/76499-mavka-i-lisova-pisnia-1976>

3. Фільм Мавка. Лісова пісня. Відтворено з: <https://kino-teatr.ua/uk/film/mavka-lisova-psnya-48749.phtml?page=2>

4. The Forest Song – Teaser. (2016). Відтворено з: https://www.youtube.com/watch?v=IjmZRVaPdR4&ab_channel=ColabeStudios

УДК 821.161.2

ОБРАЗ ЛЕСІ УКРАЇНКИ У ТВОРЧОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ХУДОЖНИКІВ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Наталія Божко,

*кандидатка історичних наук, доцентка кафедри
українознавства Львівського національного медичного
університету імені Данила Галицького (м. Львів, Україна)*

Зроблена спроба прослідкувати появу перших художніх портретів молоді поетеси і громадської діячки Лесі Українки у виконанні відомих українських художників на початку ХХ ст., висвітлити їхні взаємовідносини та мистецькі уподобання